PERŠAUKŠTIS (KASČIUKAI) BARROW CEMETERY

In 2002 in the Peršaukštis (Kasčiukai) barrow cemetery, the barrows damaged while installing the electricity and communications cabling were explored. In barrows 1, 2 and 3 no burials were found, but they were excavated later. The barrows had earth piles of 7–8 m in diameter, which were surrounded by pits. In the pits of barrow 3, a spiral brass ring and a brass bell were found. Barrow 4 had an earth pile of 7–7.5 m in diameter and was surrounded by pits from three sides. In the earth pile of barrow, the cremated bodies of four people – a female, a child, a male and an adolescence – were found. The female's burial had an iron knife, and the child's burial had an iron bracelet. In the centre under the earth pile a body of a young male was buried non-cremated. It had a lot of burial items: two spears, a shield, a knife, an axe with blunt end and a belt. According to organisation of barrows, barrows 1 and 2 are classified from the 2nd half of the 1st millennium to the beginning of the 2nd millennium. Barrow 3 might have been made in the Late Iron Age. Barrow 4 was equipped in the beginning of the Middle Age (the end of the 4th century – the beginning of the 6th century), but it was used later, too.

KALTANĖNŲ (DEGUTINĖS) PILKAPYNAS

Vida KLIAUGAITĖ

2002 m. Kaltanėnų (Degutinės) (Švenčionių r.) pilkapyne (A 1076) buvo vykdomi archeologiniai tyrimai: ištirtas vienas pilkapis, apardytas tiesiant elektros perdavimo liniją. Pilkapynas yra 0,15 km į PR nuo Švenčionių–Kaltanėnų kelio kryžkelės su keliu į Murmas, abipus Murmų kelio ir 0,1 km į PV nuo Žeimenio ežero, Ignalinos miškų urėdijos Kaltanėnų girininkijos Degutinės miške, 79 kvartalo PV dalyje. Vienas spėjamas pilkapis Kaltanėnų (Degutinės) pilkapyne buvo ištirtas 2000 m. (žr. *ATL 2000 metais,* V., 2001, p. 262).

Pilkapis 2. Išlikęs pilkapio sampilas – apie 10 m skersmens ir iki 0,5 m aukščio. Pilkapio V kraštas šviežiai nuartas mineralizuojant po elektros perdavimo linija, o R nuvažinėtas ją įrenginėjant. Nuartoje pusėje matyti smėlis, jame aptiktas 1 degintinis kaulas ir smulkutis nedeginto kaulo fragmentas. R dalis pasidengusi samana ir užaugusi tankiais krūmais. Griovių ar duobių pėdsakų nematyti.

Nuėmus velėną – nestorą miško samaną – atsidengė suartas pilkas miškožemis, sumaišytas su sena velėna. Po elektros perdavimo linija (PV ploto dalyje) suartas sluoksnis „lengvesnis", jį sudaro maišytas smėlis. Armenyje aptikta įvairių XX a. šiukšlių (stiklo šukių, metalinių vielos gabalų, aprūdijusių detalių), gelžbetonio gabalas, matyt, likęs nuo elektros perdavimo linijos įrengimo laikų. PV ploto pusėje, negiliai suartame sluoksnyje (5 cm nuo paviršiaus) rasta geležinė sagtis.

Suarto sluoksnio apačioje, ŠR tiriamo ploto pusėje atsidengė akmenų vainiko akmenų viršūnės. Jų santykinis aukštis – 30–

54 cm. Pagal akmenų kiekį ir jų konstrukcijų fragmentus galima spėti, kad pilkapis neturėjo sandaraus akmenų vainiko. Akmenys vidutinio stambumo (15–35 cm skersmens). Vienas itin stambus akmuo rastas suskilęs į kelias dalis. ŠV pilkapio pusėje akmenų vainiko nelikę – jis nuartas. Vainiko skersmuo galėjęs būti 9 m.

Pilkapio sampilas gana gerai išlikęs ŠR pilkapio pusėje ir buvo iki 35 cm storio. Jį sudaro šviesiai geltonas vidutiniagrūdis smėlis su pavieniais degėsiais ir pilkšvomis dėmelėmis. Tuo tarpu PV, kur buvo ariama po elektros perdavimo linija, jo visai nelikę – nukasus suartą sluoksnį, aptiktas tamsiai pilkas pilkapio pagrindo smėlis. Pagrindas pažeistas nesmarkiai, jo sluoksnelis driekiasi beveik visame plote tarp pilkapį supusių griovių.

Grioviai, supę pilkapį, aiškiai išsiskyrė įžemyje. Jų kontūrai fiksuoti 69–86 cm santykiniame aukštyje (ŠR pusėje) ir 90–100 cm gylyje PV pusėje. Iš Š pusės pilkapį supo 7 m (ŠV griovys), 5 m (Š griovys) ir 7,2 m (ŠR griovys) ilgio 3 grioviai. Iš P pusės pilkapį juosė 16,5 m ilgio vientisas griovys. Griovių plotis įvairuoja nuo 1,2 m iki 2,4 m, gylis taip pat nevienodas – jų dugno santykinis aukštis – nuo 140 iki 170 cm, o giliausias buvo ŠR griovys, kurio dugno santykinis aukštis – 180 cm arba 1,2 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Grioviai pjūvyje – netaisyklingo puslankio formos, užpildyti tamsaus smėlio užpildu su juodesniais degėsių prisotintais tarpsluoksniais bei šviesaus smėlio „liežuviais“ nuo sampilo pusės (nuslinkęs sampilo smėlis). Š grioviuose, įvairiose jų užpildo vietose (daugiausiai viršutinėje dalyje) aptikta nestambių (12–18 cm skersmens) ir vidutinio stambumo (22–30 cm skersmens) akmenų, matyt, nuslinkusių nuo pilkapio sampilo kraštų. R pilkapio pusėje tarp dviejų griovių įsiterpusi viena apskrita, pjūvyje – puslankio formos, užpildyta pilku smėliu duobutė.

P griovio R pakraštyje, pilkame su degėsiais smėlyje (santykinis aukštis – 116 cm) aptikti moters kaukolės skliauto fragmentai. Jokių kitų kaulų ar kapo požymių nefiksuota.

Išorinėje Š griovio pusėje fiksuota stulpavietė, po armeniu įžemyje išryškėjusi tamsiai pilko smėlio kontūru. Ji apskrita, 20x20 cm skersmens, 24 cm gylio pjūvyje – V formos, nežymiai užapvalintu galu.

Kapas 1. Kapo duobė šviesiu smėliu išsiskyrė jau pilkame pilkapio pagrinde, tačiau visas jos kontūras fiksuotas įžemyje (santykinis aukštis – 70–73 cm). Duobė yra 3,85x2–2,3 m dydžio, užpildyta balkšvu smėliu su degėsiais, kurių ypač daug V pusėje, 1,6x1,1 m skersmens plote. Kapo duobė – netaisyklingo stačiakampio užapvalintais galais formos, orientuota R–V kryptimi. Preparuojant kapo duobę palei jos P sienelę, 35 cm gylyje (santykinis aukštis – 107 cm) aptiktas įvijinis žalvarinis žiedas, jo viduje buvo užsikonservavęs apie 1 cm ilgio pirštikaulio fragmentas. Toliau preparuojant duobę jokių kaulų ar radinių neaptikta. Giliau duobė siaurėjo, jos dugnas pasiektas 1,3–1,56 cm gylyje (santykinis aukštis 202–228 cm). O V duobės pusėje, toje pačioje vietoje, kur buvo pilkesnio smėlio dėmė, dugnas siekė iki 2,05 m gylį, santykinis aukštis – 277 cm.

Pilkapis pagal sandarą ir palaidojimo tipą datuotinas viduriniojo geležies amžiaus pirmąja puse ir priskirtinas Rytų Lietuvos pilkapių kultūrai.

KALTANĖNAI (DEGUTINĖ) BARROW CEMETERY

In 2002 during the archaeological exploration in the Kaltanėnai (Degutinė) barrow cemetery, a barrow damaged by installing the electricity was explored. The barrow had an earth pile which was 11–12 m in diameter and its edges were covered with stones. It was surrounded by 4 trenches and a round pit. In the centre of the barrow a burial was found with only one burial item – a spiral ring. At the edge of the southern trench, fragments of a female's cranium were detected. According to composition and burial type, the barrow can be dated to the first half of the Middle Iron Age and is classified to the Eastern Lithuanian barrow culture.

ATMAINŲ (DARSŪNIŠKIO) PILKAPYNAS

Rimantas KRAUJALIS

Atmainų (Darsūniškio) pilkapynas (Kaišiadorių r.) (A 305P) yra 1,45 km į ŠR nuo Liutikos dešiniojo kranto, 0,85 km į PV nuo Darsūniškio–Kruonio kelio tilto per Lapainią ir 0,55 km ta pačia kryptimi nuo Lapainios kairiojo kranto, 0,75 km į PR nuo Palapainio dešiniojo kranto, Kaišiadorių miškų urėdijos Kruonio girininkijos Naginukų miške, abipus kvartalinės proskynos, skiriančios 1 ir 2 kvartalus.

Pilkapyne yra apie 200 pilkapių. Pilkapių sampilai – nuo 5–6 iki 8–13 m skersmens, iki 1,6 m aukščio. Didžiąją dalį pilkapių sampilų pagrindų juosia grioviai. 1957 m. LII (vad. O. Kuncienė) ištyrė 3 pilkapius, iš kurių viename rastas sudeginto žmogaus kapas, kitame – žirgo griaučiai su geležiniais žąslais, o trečiame kapo nebuvo. Savo forma ir laidosena pilkapiai būdingi IX–XII a.

Atmainų (Darsūniškio) pilkapyno teritoriją kerta kvartalinė linija, kuri šiuo metu naudojama ir kaip miško keliukas. Pilkapyno teritoriją kertanti kvartalinė linija žaloja 11 pilkapių, kuriuos būtina ištirti. Dar 5 pilkapius ardo per jų pakraščius einantys miško keliukai.

2002 m. šiame pilkapyne (pagal KVAD patvirtintas programas) buvo ištirti 2 nedideli pilkapiai, esantys pilkapyno ŠR dalyje (pačiame pilkapyno pakraštyje) bei stipriai apardyti kvartalinės linijos. Be to, metalo detektoriumi žvalgyta visa kvartalinė linija, kertanti pilkapyno teritoriją.

Pilkapis 1 buvo pilkapyno ŠR pakraštyje. Ariant kvartalinę liniją, nuardyta R pilkapio sampilo dalis. Pilkapis labai suplokštėjęs. Išlikusio sampilo skersmuo – apie 7 m, aukštis – apie 0,6 m. Sampilas supiltas iš pilkai gelsvo smėlio. Pilkapio sampilas greičiausiai buvo apjuostas grioviu, kurio išlikusios tik atskiros dalys. Nei kapų, nei archeologinių radinių šiame pilkapyje neaptikta.

Pilkapis 2 taip pat buvo ŠR pilkapyno pakraštyje, 5,1 m į P nuo tyrinėto pilkapio 1. Ariant kvartalinę liniją taip pat nuardyta R pilkapio sampilo dalis. Pilkapis labai suplokštėjęs. Išlikusio sampilo skersmuo yra apie 5 m, aukštis – apie 0,5–0,6 m. Sampilas supiltas